

Monitoring digitalnih prava u Srbiji

april - jul 2020.

Napadi i pritisci u senci tehno-senzacija

Novi monitoring izveštaj SHARE Fondacije beleži povrede digitalnih prava u Srbiji u periodu od aprila do jula 2020, kada je registrovano preko 60 incidenata. Na veliki broj povreda svakako su uticale specifične društveno-političke okolnosti: vanredno stanje trajalo je do maja, u junu su održani parlamentarni izbori, dok su u julu izbili protesti u više gradova.

Usled pandemije, politička kampanja se mahom odvijala na internetu što, neočekivano, nije dovelo do značajnijih slučajeva povreda digitalnih prava. Izbornu kampanju, koju je SHARE Fondacija [takođe pratila](#), svakako su obeležili onlajn nastupi predsednika Srbije, Aleksandra Vučića, okruženog ekranima sa kojih su ga pristalice pratile uživo.

Virtuelni miting nije bila jedina tehno-senzacija kojoj smo svedočili: pored [pametnih kamera za masovni biometrijski nadzor](#) koje se postavljaju na ulice Beograda bez ispunjenih zakonskih preduslova, Komunalna policija glavnog grada je [nabavila vozila za kontrolu parkiranja](#) koja snimaju ulice i automatski šalju kazne za nepropisno parkiranje.

UGROŽAVANJE PODATAKA O ZDRAVLJU STANOVNIŠTVA

Na najznačajnijem ispitu odgovorne primene novih tehnologija u cilju suzbijanja pandemije, država je neslavno pala. Incident sa curenjem lozinke za pristup [Informacionom sistemu Covid-19](#), koji je u trenutnim okolnostima jedan od najvažnijih i najosetljivih IKT sistema kojima država upravlja, još jednom je potvrdio da je primena standarda propisanih zakonom sistemski problem.

Kancelarija Poverenika za zaštitu podataka o ličnosti je povodom incidenta sprovela nadzor nad Institutom Batut, koji rukuje sistemom, i izrekla opomenu zbog niza neispunjenih zakonskih obaveza u vezi sa obradom podataka o ličnosti građana, koje se ne smeju zanemariti ni u uslovima velike društvene krize.

Od uspostavljanja IS Covid-19, namenjenog centralizovanoj obradi podataka o testiranim, zaraženim i preminulim osobama, do danas javnost još uvek nema jasan odgovor da li su podaci o širenju korona virusa u Srbiji koji se unose u taj sistem tačni i potpuni.

NASTAVAK ČESTIH PRITISAKA ZBOG IZRAŽAVANJA NA MREŽI

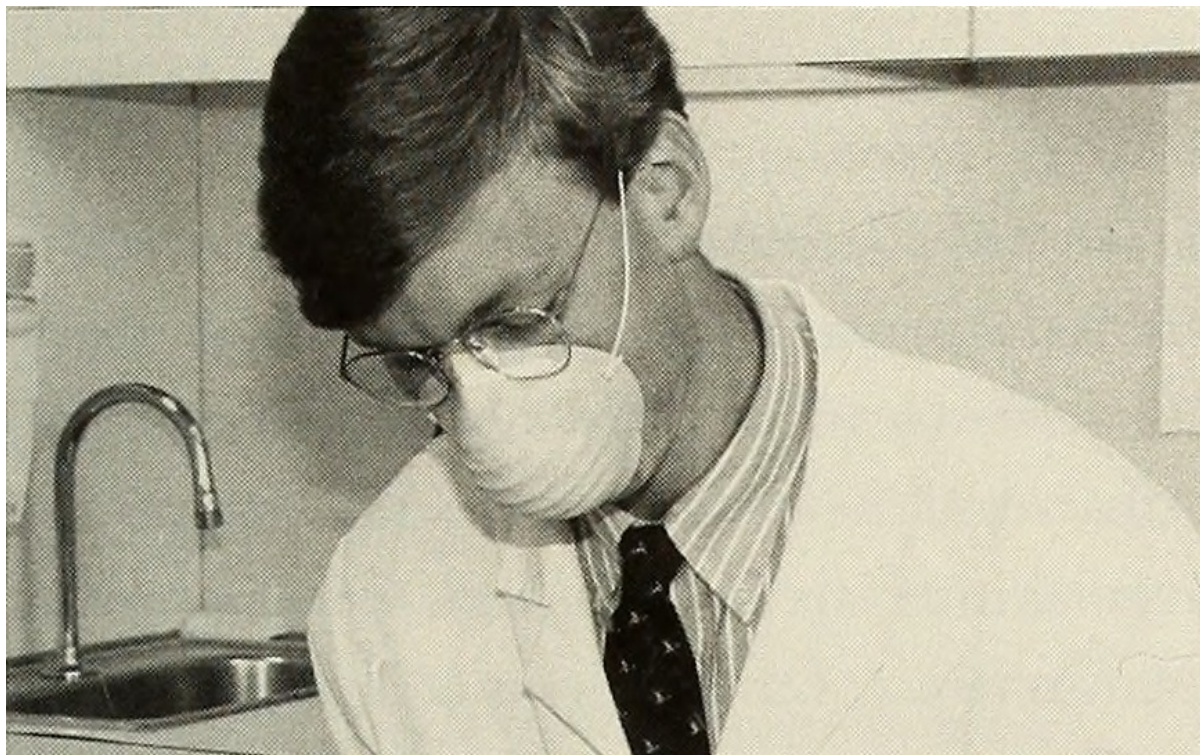
Najveći broj povreda, preko polovine svih zabeleženih, pripada kategoriji pritisaka zbog izražavanja i aktivnosti na internetu. Meta u većini slučajeva bili su istraživački mediji i novinari. Tako je tokom vanrednog stanja [uhapšena novinarka portala Nova.rs Ana Lalić](#) zbog teksta o

uslovima rada i nedostatku zaštitne opreme za medicinsko osoblje u Kliničkom centru Vojvodine. Protiv novinarke je zbog ove reportaže pokrenuta kampanja diskreditovanja na Fejsbuku, sa objavama lažnih Fejsbuk stranica "COVID 19 Serbia" i "[Javnost Srbije](#)", koja je plaćala promociju svojih objava.

Za vreme pandemije mnogi novinari i onlajn mediji bili su mete uvreda i neosnovanih optužbi, pretnji i objavljivanja neistina sa namerom da im se ugrozi reputacija. Takođe, mnogi mediji koji su izveštavali o stanju u srpskim bolnicama za vreme pandemije bili su na meti tabloida.

Tako je Kurir [optužio novinare televizije N1](#) za proizvodnju neistina i širenje panike, čime se "urušava kredibilnost zdravstvenog sistema". Tabloid Informer objavio je [uvredljiv članak](#) na svom portalu usmeren na Centar za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS), nakon što je CINS [objavio priču](#) o tome kako je privatni avion Željka Mitrovića, vlasnika TV Pink, poslat bez dozvole na let za Moskvu radi nabavke medicinske opreme, a glavni i odgovorni urednik ovog tabloida vređao je [urednicu](#) i [novinara](#) ovog portala na svom tviter nalogu.

Novinari i onlajn mediji bili su na meti napada i nakon što je proglašen kraj vanrednog stanja. Pošto je predsednik Srbije Aleksandar Vučić u julu najavio da bi u Beogradu mogao da bude opet uveden policijski čas zbog epidemiološke situacije, došlo je do okupljanja nezadovoljnih građana pred Skupštinom Srbije. Protesti su se proširili i na druge gradove i trajali su nekoliko dana. Napetu situaciju na ulicama, pratile su tenzije i u onlajn sferi. Portal Alo [označio je BIRN jednim od organizatora nasilnih protesta](#) u Beogradu. Ta tvrdnja bazirana je na tvidu BIRN Srbija koji je sadržao savete kako se ponašati tokom protesta kako bi se izbegli sukobi sa policijom i grupom provokatora koji su podsticali nasilje. Tokom protesta, nepoznati muškarci su novinaru NIN-a Vuku Cvijiću [oduzeli telefon i obrisali snimke](#) koje je napravio. Telefon mu je potom vraćen.

Nisu samo novinari bili na meti napada tokom protesta. [Student prava priveden](#) je zbog poziva na miran protest. Naime, pripadnici Bezbednosno-informativne agencije (BIA) priveli su Nemanju Vučkovića, predsednika Studentskog kluba Pravnog fakulteta u Beogradu, nakon što je na Fejsbuku pozvao studente da se okupe ispred Narodne skupštine radi mirnog protesta.

MREŽE DEZINFORMACIJA

Zabeležene su i povrede iz kategorije manipulacije i propagande u digitalnom okruženju, iako znatno ređe. Od 10 registrovanih slučajeva, najupečatljiviji su bili oni koji su se ticali objavljivanja lažnih vesti i dezinformacija.

Nekoliko portala u Srbiji [objavilo je vest](#) da je BBC stavio Srbiju na drugo mesto liste zemalja sa "najboljim merama u borbi protiv pandemije". Međutim, utvrđeno je da takva lista ne postoji. S druge strane, [portal Vesti dana](#) pokušao je da manipulativnim metodama proveri navodne "lažne vesti" objavljene na nekoliko drugih srpskih portala, kao što su N1 i Autonomija, a koje su zapravo bile lični stavovi i preneti sadržaji. Možda najdrastičniji slučaj manipulacija u digitalnom okruženju tiče se [brojnih dezinformacija o protestima](#). Društvenim mrežama širili su se brojni primeri dezinformacija, manipulacija, neistina i teorija zavere o protestima protiv vlasti u nekoliko gradova u Srbiji i naročito u Beogradu. Sadržaji su najviše objavljivani na Fejsbuku, Instagramu i Twitteru.

RAČUNARSKE PREVARE I NEDOSTUPNOST SAJTOVA

Jedan od ozbiljnijih primera narušavanja informacione bezbednosti je [računarska prevara koja se](#)

[širila elektronskom poštom](#) kako bi se uređaji inficirali trojanskim malverom, na koju je Ministarstvo unutrašnjih poslova upozorilo javnost. Građanima je stizao lažni mejl sa obaveštenjem da ih je policija pozvala povodom tekuće istrage, te da pogledaju priložene dokumente koji su sadržali zlonamerni softver. Građani su bili meta i [fišing kampanje putem lažnih bankovnih mejlova](#), koji su sadržali opasan virus, a navodno su ih poslale Banka Inteza i AIK Banka. Još jedna zabeležena fišing kampanja ticala se [ponude zaštitne opreme](#). Lažni mejlovi su stigli sa adrese osobe navodno zaposlene u Institutu za javno zdravlje "Milan Jovanović Batut" i sadržali su maliciozni fajl u prilogu.

Nekoliko slučajeva činjenja sadržaja nedostupnim putem tehničkih metoda najviše su pretrpeli medijski portali. Tako je [sajt novosadskog Radija 021](#) bio pod tehničkim napadom, što je rezultiralo usporenim učitavanjem sadržaja, a primarna meta napada bile su opcije za lajkovanje i dislajkovanje komentara čitalaca. Takođe, [informativni portal Indija cafe](#), koji je prethodno bio meta sajber napada sa ciljem pristupa administratorskom panelu, stavljen je van funkcije nakon još jednog ozbiljnog tehničkog napada u aprilu. Sajt N1 bio je meta tehničkog napada više puta u roku od mesec dana. U junu su ovaj sajt i mobilna aplikacija u jednom trenutku [bili nedostupni](#), a do prekida rada došlo je zbog velikog broja zahteva za pristup. N1 je uživo prenosio proteste protiv vlasti u Beogradu i drugim gradovima, a u to vreme, kako je na Tviter stranici te televizije objavljeno, [sajt N1 imao je poteškoće u radu](#) zbog dva tehnička napada koja su se dogodila 9. jula.

SHARE Fondacija sprovodi stalni monitoring digitalnih prava i sloboda u Srbiji od 2014. godine. [Baza svih zabeleženih slučajeva](#) do sada broji preko 600 incidenata.

[Monitoring baza SHARE Fondacije](#)